

Милан Средојевић*

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Београд

Маскулинитет у роману *Убијти њици рујалицу*

У овом раду на примеру романа *Убијти њици рујалицу* америчке ауторке Харпер Ли контрастиран је хегемони маскулинитет као конструкт заснован на друштвеним нормама са архетипом племенитог мушкарца ког је ауторка представила у лику Атикуса Финча. Показаће се да је ауторкин племенити мушкарац не само супериоран у односу на стереотипног мачо мушкарца чак и по нормативима које предлаже хегемони маскулинитет, већ је и далеко комплетнији као личност – другим речима, идеалан је. Све што може мачо мушкарац, може и племенити мушкарац, и то може боље. Атикус се појављује као алтернатива хегеомом моделу мушкости који је на америчком Југу почетком 20. века био тесно повезан са расизмом, класном неједнакошћу и патријархалним нормама. Анализа одабраних сцена из перспективе студија маскулинитета показује да лик моралног хероја Атикуса Финча у роману није само фиктивна фигура, већ и културни модел који преиспитује доминантне друштвене обрасце. За Атикуса су вредности које брани нешто стварно, имају тежину и утемељење у његовом идентитету, док су за другу страну то наметнути обрасци понашања у које нико стварно не верује али их сви користе јер функционишу.

Кључне речи: маскулинитет, Харпер Ли, хегемони маскулинитет, племенитост

1. Увод

Роман *Убијти њици рујалицу* има изузетну важност у америчкој књижевности двадесетог века, не само због свог ангажмана у разобличавању расне неправде на америчком југу већ и због комплексног приказа моралних и родних образаца у друштву. Роман је најчешће тумачен кроз призму расне сегрегације и као поглед из дејче перспективе на неправду света, а мање пажње је посвећено начину на који се у њему

* milan.sredojevic.lfc@gmail.com ; <https://orcid.org/0009-0007-1301-7898>

обликују и преиспитују културни модели мушкости. Управо је овај аспект од кључне важности, јер такав приказ маскулинитета у роману, како показују бројни аутори (Johnson 1994; Shackelford 1997; Bedford 2009; Carlan 2003) открива дубље механизме функционисања патријархалне културе, али и могућност њеног превазилажења.

Мада постојећа критика истиче Атикуса Финча као морални ауторитет и „романтичног хероја“ који се супротставља расним и класним предрасудама (Johnson 1994; Shackelford 1997; Johnson and Kazanjian 2007; Bedford 2009), ретко се ставља у фокус питање његове мужевности као алтернативног модела који стоји насупрот преовлађујућем типу маскулинитета на југу Сједињених Држава тридесетих година прошлог века. Овај рад се ослања на теорију о маскулинитету Рејвин Конел (Raewyn Connell 1987; 2005) која показује како хегемони маскулинитет није најраспрострањенији, већ је културно најнормативнији облик мушкости и да поред њега постоје и потчињени и маргинализовани облици.

Овај рад поставља питање: да ли је алтернативни облик мушкости који је оличен у Атикусу Финчу супериоран у односу на хегемони тип мушкости који пропагирају насилне, патријархалне и расистичке норме јужњачког друштва? Анализа ће посматрати Атикусово понашање током кључних сцена у роману, пре свега у сцени испред затвора и сцени суђења, као и тиме шта мотивише његове поступке и којим се начелима у свом делању он руководи. Посматраће се и његова интеракција са представницима како хегемонског, тако и субалтерног маскулинитета.

Методолошки, рад комбинује аналитичко читање одабраних сцена са теоријским оквиром студија рода, ослањајући се на интердисциплинарни приступе који укључују социологију, књижевну критику и културне студије. На тај начин, анализа не само да доприноси новим интерпретацијама романа Харпер Ли (Harper Lee) већ и указује на шири значај књижевности као ресурса за истраживање историјских епоха обележених родном, расном и класном сегрегацијом.

2. Животна прича Харпер Ли

У контексту анализе романа *Убити птицу ружичицу*, биографија ауторке Харпер Ли је од суштинског значаја јер њено порекло и животно искуство објашњавају аутентичност теме којом се бави. Њено животно искуство омогућило јој је да роман не пише споља, са дистанце, већ изнутра – из перспективе неког ко је растао у заједници где су правда,

предрасуде и родне улоге стално били на искушењу. Управо због тога, роман одише верношћу историјском и културном тренутку, али и личним тоном ауторке. Дакле, биографија Харпер Ли није само оквир за разумевање њеног дела, већ кључ за разумевање дубине и озбиљности с којом је тематизовала расизам, правду и мужевност у америчком друштву.

Нела Харпер Ли је рођена 1926. године у Монровилу, малом граду у Алабами, на америчком Југу који је у том периоду двадесетог века био расно дубоко подељен. Њен отац, Амаса Колман Ли (Amasa Coleman Lee), био је адвокат и посланик у скупштини Алабаме. Чарлс Шилдс (Charles J. Shields 2006) сматра да је у свом оцу Нела препознала мирног, моралног, образованог и праведног човека који се бори за идеале у које верује, те да је Амаса директна инспирација за лик Атикуса Финча у роману *Убити и њицу рујалицу*. Штавише, сам назив романа је у првој верзији био *Аџикус*, што говори у прилог Шилдсовој тврдњи. Попут Атикуса у њеном роману, и Амаса је бранио двојицу Афроамериканаца оптужених за убиство белца, и такође је био неуспешан.

Није случајно што је Атикус отелотворење идеалног оца и моралног упоришта у роману. Харпер Ли се никада није удавала, није имала децу, а цео живот је провела снажно повезана са сопственим оцем и детињством. Дистанца од традиционалних женских улога (брак, мајчинство) пружила јој је критички поглед на родне улоге и савремено друштво. Кроз Атикуса, она нуди своју визију идеалног мушкарца који балансира снагу и емотивност, чврстину и нежност, физичку и интелектуалну супериорност.

Лик Атикуса је стога резултат не само ауторкиног литерарног дара већ и њеног личног искуства. Он не васпитава своју децу кроз строгост, већ их води примером и учи их емпатији и разумевању. Не брани сопствену част песницама или пушком, већ знањем и достојанством. У времену када су мушкарци често представљани као строги ауторитети који гвозденом песницом владају над женом и децом, Атикус је био изузетак – оличење емоционалне зрелости, што га и чини *идеалним* мушкарцем, не само у књижевном већ и у друштвеном контексту.

3. Теоријски приступ маскулинитету

У дискусијама о маскулинитету појављује се неколико термина које је потребно разликовати. Рејвин Конел за хегемони маскулинитет каже да је „увек конструисан насупрот различитим подређеним

маскулинитетима као и насупрот женама“.¹ Марина Благојевић Хјусон (Blagojević Hughson, 2017) елаборира да је једина сврха постојања хегемоног маскулинитета та да створи ригидне друштвене улоге у које ће свако ко жели да буде део друштвене заједнице морати да се уклопи. Ово се односи и на жене, али и на оне мушкарце који би из било које побуде можда одлучили да се побуне против оваквог устројства. Хегемони маскулинитет је, дакле, конструкт и мада већина мушкараца само декларативно испуњава параметре које им овај систем мушкости намеће, ипак га се придржавају јер им он даје и одређене користи – а то су хијерархијска надређеност у односу на потчињене групе мушкараца као и приступ женама, што Конел (2005) назива патријархалном дивидендом. Ричард Мекадамс (Richard H. McAdams 2015: 240) хегемони маскулинитет америчког Југа овог периода назива још и маскулинитетом Џима Кроуа (Jim Crow), а Мајкл Кимел (Michael Kimmel) га описује као вид мушкости који од својих следбеника захтева „грубост, агресивност, и спремност да се употреби сила како би се очувао положај у хијерархији“.² Групе мушкараца над којима би припадници хегемоног маскулинитета могли да искажу своју доминацију су оно што Конел у литератури дефинише као подређени маскулинитет. „Подређеност се може применити на одређене групе мушкараца, првенствено хомосексуалце, али такође и мушкарце који припадају маргинализованим расним групама чији се маскулинитет сматра подређеним хегемоном моделу, и на њега се гледа као на инфериоран или изопачен“.³

Још један термин на који Марина Благојевић Хјусон (2017) скреће пажњу јесте доминантни маскулинитет за који она напомиње да стоји иза хегемоног маскулинитета и да представља узак круг људи – такозвану елиту – који диктира какви ће односи бити постављени као норма у друштву. Са овим се слаже и Конел (2005) која каже да ако се хегемони маскулинитет може дефинисати као преовлађујући вид мушкости и мужевности, доминантни маскулинитет је онај који има моћ, а нарочито институционализовану моћ. Битно је истаћи да се ни представници доминантног маскулинитета не придржавају идеала мушкости који намећу својим следбеницима, јер ни они не верују заиста у њега, што наводи Конел да закључи да у ствари хегемони

¹ „Hegemonic masculinity is always constructed in relation to various subordinated masculinities as well as in relation to women“ (Connell 1987: 183)

² „[The dominant ideal] demanded toughness, aggressiveness, and the willingness to use force in order to maintain one's place in the hierarchy“ (Kimmel 2012: 5).

³ „Subordination can apply to particular groups of men, notably homosexual men, but also to men of marginalized racial groups, whose masculinities are subordinated to the hegemonic model, and constructed as deficient or deviant“ (Connell 2005: 78-79).

маскулинитет „нико не живи, већ је то само културни идеал.“⁴ На основу овога би се могло и објаснити у чему лежи снага Атикуса Финча када се током радње романа суочава са разним представницима хегемоног маскулинитета – за Атикуса су вредности које брани нешто стварно, имају тежину и утемељење у његовом идентитету, док су за другу страну то наметнути обрасци понашања у које нико стварно не верује али их сви користе јер функционишу. Роман *Убийи и њицу рујалицу* нуди другачији тип маскулинитета, који Конел и Месершмит (Connell and Messerschmidt 2005) називају алтернативним, и који не почива на моћи и доминацији, већ на разумевању, праведности и емпатији, и где мушкарац није господар и тиранин, већ витез и заштитник.

4. Хегемони маскулинитет и Атикус Финч

Читаоцу се у роману пружа могућност да види шта је хегемони маскулинитет на основу онога што Атикус – отац младе нараторке Скаут и њеног старијег брата Џема – није. Први проблем који Атикусова деца имају су његове године:

Атикус је био слабашан: имао је скоро педесет година [...] што смо ми сматрали одразом његових способности и мушкости. Био је много старији од родитеља наших школских вршњака, и није било ничега што смо Џем или ја могли да кажемо о њему када би други ђаци рекли: „Мој тата–“.⁵

У друштвеној средини у којој се Џем и Скаут крећу, преовлађујући тип одраслог мушкарца је неко ко је много млађи од Атикуса. Чињеница да је Атикус у мањини, а не очеви њихових другара, деци намеће једини могући закључак а то је да нешто није у реду са њим. У роману нам се ово приповеда кроз очи детета које је само по себи невино и чисто. Дете упија свет око себе, за разлику од одрасле особе не поседује ни идеолошка предубеђења нити се може рећи да је прошло кроз одређени образовни систем који би обликовао његов поглед на свет. И оно што Скаут запажа то је да се Атикус по својим годинама не уклапа у оно што би у Мејкомбу било „нормално“.

⁴ „(Hegemonic masculinity) does not necessarily correspond to the lives of any actual men, but it is the cultural ideal“ (Connell 2005: 77).

⁵ „Atticus was feeble: he was nearly fifty [...] which we felt reflected upon his abilities and manliness. He was much older than the parents of our school contemporaries, and there was nothing Jem or I could say about him when our classmates said, ‘My father–.’“ (Lee 2006: 93)

Овде би било интересантно осврнути се на филмску адаптацију романа из 1962. године и одабир главне мушке улоге да тумачи лик Атикуса Финча. Малиган (Mulligan 1962) је за ову улогу одабрао Грегори Пека (Gregory Peck), а наводно је његов син Ентони (Anthony) једном приликом изјавио да је на ту вест коментар Харпер Ли био да је „улога Атикуса Финча дала Грегори Пеку прилику да глуми самог себе.“⁶ Маркантан и харизматичан, Грегори Пек испуњава најстроже могуће критеријуме за физички изглед мушкарца. Али он успешно представља Атикуса и као углађеног и културног, образованог и пажљивог. Свакако је Грегори Пек пришао најближе оном идеалу мушкости који је Харпер Ли замислила када је писала о идеалу достојанственог и племенитог мушкарца.

Други проблем који Скаут и Џем имају са Атикусом је његова професија, односно оно чиме се њихов отац не бави:

Радио је у канцеларији, не у продавници. Атикус није возио дампер камион за општину, није био шериф, није радио на фарми, ни у механичарској радњи, нити било шта што би икако могло да изазове дивљење било кога.⁷

Роман поново контрастира хегемони маскулинитет и нараторкиног оца. Атикус је правник, дакле, високообразовани човек чија је професија да заступа грађане пред судом и да се бори за правду, а правда је један од најузвишенијих идеала. Мада се читаоцу намеће логичан закључак да би већина у Мејкомбу требало да се угледа на Атикуса, Скаут која као дете свет око себе перципира онаквим какав он јесте уочава да се у њеном окружењу као пожељне маскулине професије нуде послови у продавници, на фарми, у аутомеханичарској радњи, у полицији. Ове професије изискују искључиво просту физичку снагу, па се као закључак намеће да бити интелектуалац није ни пожељно ни потребно за мушкарца. Атикус као један од мало високообразованих људи у Мејкомбу је захваљујући својој стручности и интелектуалној способности успео на суду да докаже да Том Робинсон никако није могао да почини силовање нити да Мајели Јуел нанесе физичке повреде које су лекари констатовали. Штавише, посредним доказима је наговештено да је

⁶ „The role of Atticus Finch gave Gregory Peck the chance to play himself.“ (Kuta 2023: para. 11)

⁷ „He worked in an office, not in a drugstore. Atticus did not drive a dump-truck for the county, he was not the sheriff, he did not farm, work in a garage, or do anything that could possibly arouse the admiration of anyone.“ (Lee 2006: 93)

врло вероватно да је над њом то физичко насиље извршио управо Мајелин отац – Боб Јуел. И више од тога, образовање даје Атикусу другачији поглед на свет од велике већине његових суграђана, што га наводи да преиспитује устаљени поредак и да пружи отпор доминантном маскулинитету. Овим се и може објаснити због чега репресивни друштвени системи виде образовање као претњу те се труде да га уруше. Ако образовање схватимо као пут да се човекова схватања прошире, да му се понуде нови видици, нова знања, али и да му се да могућност да преиспита актуелни поредак и да поставља питања која можда неће бити по вољи владајућој елити, можемо да наслутимо разлог због чега би доминантни маскулинитет желео да хегемони маскулинитет остане на нивоу трговаца у продавници, аутомеханичара, фармера, камионџија.

Кроз цео ток романа, ми смо сведоци да је Атикус човек који размишља својом главом и живи у складу са својим уверењима. Он не прихвата распрострањену друштвену норму да је ‘црња’ мање вредан од белца. Одбацује сеоске трачеве који тврде да Артур Радли ноћу лута улицом попут утваре, једе веверице и гледа кроз прозор госпођице Стефани Крофорд. Када Тома Робинсона Мајела Јуел оптужи за силовање, Атикус не подлеже притиску друштвене средине и инсистира на томе да истина изађе на видело а да невини оптужени буде ослобођен, без обзира на боју коже. Атикус је човек који верује да треба радити оно што је морално и исправно, не оно што се од нас очекује да радимо услед неког друштвеног уређења.

5. Друштвени и расни контекст романа

Радња романа *Убијти њишцу рујалицу* смештена је у тридесете године 20. века, у време када је амерички Југ био у потпуности обележен системом расне сегрегације. Тај систем је био правно утемељен на такозваним законима Џима Кроуа, који су формално постојали од краја 19. века па све до шездесетих година 20. века. Вудворд (Woodward 2002) констатује да је њихова суштина била институционализација расне поделе у готово свим сегментима јавног и приватног живота: школе, јавни превоз, болнице, суднице, паркови, па чак и чесме за пиће биле су раздвојене за белце и црнце. Овај правни и друштвени оквир учвршћивао је идеју да су Афроамериканци „грађани другог реда“ и оправдавао њихову економску, политичку и културну маргинализацију.

У таквој средини, сваки покушај да се успостави принцип једнакости представљао је чин дубоке друштвене субверзије. Управо зато је одлука Атикуса Финча да брани Тома Робинсона, црнца оптуженог за силовање беле жене, носила вишеструку тежину. На Југу тог доба, већ сама оптужба за такав злочин значила је готово аутоматску пресуду смрти, без обзира на доказе или правни процес. Друштво је унапред диктирало исход, а судови су често служили само да формално потврде већ донету пресуду јавног мњења (Alexander 2010).

У овом контексту, Атикусова одлука није била само професионални гест адвоката, већ и морални чин отпора владајућем систему вредности. Његово супротстављање није значило само ризик губитка угледа, већ и угрожавање личне безбедности и безбедности сопствене породице. На тај начин, роман јасно показује да су механизми патријархата и расне сегрегације тесно испреплетани: исти културни идеал маскулинитета који је афирмисао власт белих мушкараца над женом и породицом такође је утврђивао и његову власт над црнцем. Стога, храброст Атикуса Финча не лежи у томе што је он „суперхерој“ изнад свог времена, већ у томе што је својим избором показао да је могуће бити мушкарац, отац и грађанин ван доминантних образаца заснованих на насиљу, дискриминацији и страху (в. поглавље 3 овог рада).

6. Old One-Shot

Као прва назнака да роман планира да се обрачуна са хегемоним маскулинитетом кроз свог хероја је разговор који Скаут има са госпођицом Муди о свом оцу. Госпођица Муди је изузетно важан лик у роману. Џепова и Скаутина мајка је умрла када су они били јако мали. Скаут се ње чак и не сећа, па госпођица Муди представља и мајчинску фигуру у њиховим животима. Она је исто тако и веома снажно морално упориште и деца се на њу увек могу ослонити и од ње потражити савет и утеху. Зато када се у роману кроз госпођицу Муди наговести Скаут да њен отац у себи крије много више него што она као дете може да претпостави, читалац верује да ће то бити и доказано.

Није случајно што је мајка уклоњена из романа. С обзиром на то да се Атикус није поново оженио, морао је да преузме и женску улогу. Тако није само хранитељ и морални ауторитет – што је улога која се традиционално приписује мушкарцима – већ показује и изражену способност неговања, разумевања и емоционалне присутности, а ово су особине које се у патријархалном друштву

обично сматрају женским. Овим показује и верност својој покојној супрузи али и комплексност карактера која га и чини „идеалним“ мушкарцем јер његов стил родитељства комбинује рационалност и емоцију, ауторитет и благодет, те је тако тип мушкарца који своју снагу не заснива на доминантности већ равнотежи у себи. Роман у Атикусу на овај начин спаја карактеристике које су и традиционално женске и традиционално мушке, чиме он и добија избалансираност која га као мушкарца чини „идеалним“ у смислу да је приказан као мушкарац који је истовремено и мужеван и нежан и на тај начин је репрезент једног алтернативног облика маскулинитета.

Једног хладног фебруарског јутра Џем и Скаут су лутали улицом наоружани ваздушним пушкама и тражили веверице на којима би испробали ловачке вештине. На супротном крају улице угледали су пса који се према њима кретао несигурним корацима. Подрхтавао је и деловао омамљено, и Џему је одмах било јасно да нешто није у реду. Када су позвали Калпурнију, Атикусову кућепазитељку, она је потврдила да је пас бесан. Страх се раширио улицом попут шумског пожара и сва врата су се закључала, а Калпурнија је позвала шерифа Тејта и Атикуса да одмах дођу.

Шериф, који је био наоружан пушком, имао значку и униформу, и представљао снагу и моћ федералне владе Сједињених Држава, на запрепашћење деце, пушку је дао Атикусу. Пас је већ био испред дворишта Радлијевих и уколико би промашио, шериф би ризиковао да метак залута у кућу и убије некога од породице Радли. Свестан да је ово изазов коме није дорастао, шериф је оружје поверио Атикусу.

Као у сну, Џем и Скаут су посматрали свог оца како са пушком стаје на улици. Бацио је своје наочаре и погледао несрећну животињу. Пас као да је последњим остацима свог намученог ума осетио одакле му прети опасност. Његово трзање је наједном престало, на тренутак се укочио, а онда је муњевито полетео према њиховом оцу. Али сталожено и смирено попут преријских ловаца америчког Дивљег запада, Атикус је једним покретом подигао пушку до рамена и повукао окидач. Пустом улицом је одјекнуо пуцањ и пас, који је у том тренутку био у скоку, пао је погођен изнад левог ока.

Џем и Скаут су били запрепашћени и одушевљени овом демонстрацијом ратничке вештине свог оца. Након што су Атикус и шериф отишли, госпођица Муди је пришла деци и упитала их: „Дакле, госпођице Џин Луиз [...] да ли и даље мислиш да твој отац ништа не зна? Да ли га се и даље стидиш?“⁸

⁸ „Well now, Miss Jean Louise [...] still think your father can't do anything? Still ashamed of him?“ (Lee 2006: 102)

Скаут је само скрушено могла одречно да одговори. Скаут и Џем су затим од госпођице Муди сазнали да је Атикус у својој младости био најбољи стрелац у целом округу и да је чак имао и надимак – Old One-Shot – Стари Непромашиви. Џем је упитао госпођицу Муди због чега се Атикус никада не хвали својом вештином, а она је одговорила:

Ако постоји једна ствар коју могу да кажем за вашег оца, то је да је он цивилизован у души. Стрељаштво је дар од Бога, таленат [...] мислим да је он можда одложио пушку онда када је схватио да му је Бог дао неправедну предност над већином живих бића. Мислим да је одлучио да неће пуцати док не буде морао, а данас је морао.⁹

Џем, у складу са својим тинејџерским поимањем света и идеала мушкости, упитао је госпођицу Муди због чега се Атикус не поноси својим способностима на шта му је она одговорила: „Разумни људи се никада не поносе и размећу својим талентима“.¹⁰

У овој сцени смо видели како један типични представник хегемоног маскулинитета – полицајац – одступа пред изазовом који надмашује његове могућности. Упркос томе што су Џем и Скаут очекивали од шерифа да се храбро обрачуна са ужасом који им је претио, он то није могао да уради. Упркос улози коју му је друштвени поредак доделио, овога пута је био надјачан. Срећом, шериф Тејт је и разуман човек, па је помоћ потражио од Атикуса. Тиме што Атикус убија пса и то вештином о којој се чита само у причама, па поврх свега има и ратничко име Old One-Shot, што је част која се додељивала само најхрабријим и најспособнијим ловцима на Дивљем западу, служи да се покаже да Атикус ни у једном сегменту мушкости не заостаје за представницима хегемоног маскулинитета. Штавише, Атикус их надмашује јер демонстрира да је супериоран. Та супериорност је нешто што Атикуса чини романтичним херојем.

Нортроп Фрај (Northrop Frye 1957) дефинише романтичног хероја као човека који се не уклапа у ригидне друштвене норме, управо зато што он одлучно следи личне принципе без обзира на одобравање или неодобравање околине, и поседује огромну унутрашњу снагу као и супериоран интелект. Атикус се потпуно уклапа у овај опис. Атикусово инсистирање да докаже да Том Робинсон није починио злочин за који је оптужен наилази на негодовање јавног мњења.

⁹ „If your father’s anything, he’s civilized in his heart. Marksmanship’s a gift of God, a talent [...] I think maybe he put his gun down when he realized that God had given him an unfair advantage over most living things. I guess he decided he wouldn’t shoot till he had to, and he had to today.“ (Lee 2006: 102)

¹⁰ „People in their right minds never take pride in their talents.“ (Isto: 102)

Мада је део Мејкомба, чињеница је и да Атикус није попут осталих мушкараца. Другачији је у свом односу према субординисаним групама мушкараца попут црнаца или јако сиромашних и маргинализованих белаца као што су Канингемови и Артур Радли. Другачији је и према женама. У филмској адаптацији постоји сцена у којој Атикус увече смешта Џема и Скаут у кревет да спавају. Након што изађе из собе, Скаут замоли Џема да јој прича о њиховој мајци коју она није запамтила. Док се Џем присећа мајке, камера се измешта испред њихове куће где Атикус седи сам са својим мислима и тоном сцене се сугерише да размишља о њој. Као баланс тој емотивној дубини и саосећању, Атикус је човек и супериорне ратничке вештине. Носи надимак Old One-Shot, Стари Непромашиви, и најбољи је стрелац пушком, што је стереотипна карактеристика припадника хегемоног маскулинитета.

Атикус показује и да превазилази те стереотипне карактеристике. Као и сваки тинејџер, Џем сања о томе да подједнако добро барата оружјем како би му порастао статус у друштвеној хијерархији у којој се налази и не може да појми да његов отац – Old One-Shot – не мари за таквом врстом валидације. Разлог за то је двојак. Први део разлога му објашњава госпођица Муди. Атикус је пример достојанственог, племенитог мушкарца који нема потребу да своју супериорност демонстрира над било ким. Управо зато што је толико смртоносан стрелац, Атикус бира да не користи оружје осим када је апсолутно нужно. То је и оно што учи своју децу када им поклони ваздушне пушке, говорећи им да је грех убити птицу ругалицу. Узети људски живот – и уопште, нанети другом живом бићу бол – је преступ против правде и моралних начела. Управо зато и приличи надимак који је Атикусу дат јер симболизује његову мирну, контролисану, али снажну природу. Непромашиви, човек који је једним метком у стању да обори бесног пса који је у скоку, је у тој ситуацији применио само онолико силе колико је било неопходно да заштити остале становнике Мејкомба од опасности. Њега је ту водила жеља да заштити своје суграђане, а не да бесном псу нанесе бол. Други део разлога ће Џем и Скаут сазнати након догађаја са госпођом Дубоуз.

7. Шта је храброст?

За разлику од госпођице Муди која је изузетно позитиван лик, госпођу Дубоуз је тешко волети. У ствари, Џем и Скаут, а и читалац,

према њој осећају само одбојност. Из нараторкиног описа читалац сазнаје да је реч о старици која је била у тешком здравственом стању. Могуће и због тешке болести, али и због средине у којој је провела живот, госпођа Дубоуз је пуна мржње, нетрпељивости и злобе. Скаут се присећа да је њој и Џему редовно добацивала увреде, суморне прогнозе о њиховом неумитном моралном посрнућу, а чак је и више пута коментарисала како је штета што се њихов отац није поново оженио након што је њихова мајка умрла. Ово је посебно погађало Џема који је био довољно стар да памти мајку пре њене превремене смрти.

Након што је Атикус преузео одбрану Тома Робинсона а јавно мњење Мејкомба почело да негодује, кап која је прелила чашу била је тренутак када је госпођа Дубоуз добацивала деци да је њихов отац шљам који заступа црнце и друге олоше, што је резултирало тиме да је Џем када су се враћали тим путем утрчао у врт госпође Дубоуз и покидао све њене камелије. Када је Атикус то сазнао, Џемова казна је била да наредних месец дана сваког поподнева после школе оде код госпође Дубоуз и чита јој два сата.

Оно што деца нису знала било је то да је госпођа Дубоуз умирала. Преостало јој је свега пар месеци живота. Због своје тешке болести узимала је морфијум како би ублажила болове. Међутим, када је постала свесна да јој је време скоро истекло, одлучила је да се суочи са болом и оде са овог света као слободна жена. Џемово читање имало је сврху да јој скрене мисли. Док би исправљала Џема у читању и грдила њега и Скаут, госпођа Дубоуз није морала да размишља о боловима.

Месец дана након истека Џемове казне, било је вече а Атикус је добио телефонски позив да оде до куће госпође Дубоуз. Када се вратио, рекао је деци да је она умрла. Ту им је и објаснио због чега је било толико важно да проведу тих месец дана са госпођом Дубоуз, као и због чега се никада није хвалисао својом вештином са пушком:

Желео сам да видите шта је права храброст, уместо да будете у заблуди да бити храбар значи држати пушку у рукама. Храброст је када знаш да си изгубио и пре него што почнеш, али почнеш без обзира на све и идеш до краја по сваку цену. Ретко кад победиш, али понекад се и то деси. Госпођа Дубоуз је победила [...] она је најхрабрија особа коју сам икада познавао.¹¹

¹¹ „I wanted you to see what real courage is, instead of getting the idea that courage is a man with a gun in his hand. It's when you know you're licked before you begin, but you begin anyway and you see it through no matter what. You rarely win, but sometimes you do. Mrs. Dubose won [...] She was the bravest person I ever knew.“ (Lee 2006: 116)

Овде видимо да је Атикус превазишао оно што би се у стереотипном мушкарцу сматрало доказом мушкости. Оног тренутка када је схватио да поседује таленат за оружје, одложио је пушку. Међутим, након сцене са бесним псом, када је видео у очима свог сина дивљење због свог стрељачког подвига, схватио је да мора Џема да упозна са стварном дефиницијом храбрости, а то је да бити храбар не значи имати оружје у рукама, јер свако може да узме пушку и да савлада ненаоружаног противника. Храброст је, каже Атикус, када знамо да смо изгубили и пре него што почнемо, али се боримо без обзира на то сазнање. Јер бити храбар не значи не осећати страх, већ бити свестан да постоје вредности и убеђења која су важнија од страха.

И мада читалац не може а да не осећа ужасавање када види погледе на свет госпође Дубоуз, једна од порука романа је да се храброст може пронаћи и на најмање вероватним местима. Мада се госпођи Дубоуз може оспоравати пуно тога, не може се рећи да је била кукавица. Суочила се са својим највећим страхом и умрла онако како је веровала да је исправно – као слободна жена. А госпођа Дубоуз је на самом крају показала и дозу сентименталности која је искупљује у очима читаоца, као и у очима Џема и Скаут. Када је Атикус дошао из њене куће, са собом је донео поклон за Џема – једну савршену камелију. Када је Џем заплакао, Атикус га је загрлио и прошапутао да је то њена порука Џему да је сада све у реду.

Камелија се може протумачити као плод вере коју је у госпођу Дубоуз имао Атикус. Упркос свим њеним манама, Атикус је одабрао да у госпођи Дубоуз тражи врлину и племенитост. Резултат те потраге је да је у најсуровијем и најнеприступачнијем врту у Мејкомбу израстао један савршени, бели цвет.

8. Атикус као светионик храбрости

Атикус је човек који не само што је у стању да у другима препозна врлину, он је човек који те исте врлине и у себи поседује. Храброст коју је госпођа Дубоуз демонстрирала када се суочила са битком коју није могла да добије показао је и Атикус када је преузео одбрану Тома Робинсона који је био оптужен за силовање беле девојке Мајеле Јуел. Атикус је свакако био свестан расних тензија и нетрпељивости према црнцима, без сумње је схватао и да и себе и своју породицу потенцијално доводи у опасност јер се усуђује да се супротстави друштвеном поретку, али као што је објаснио Џему, ово

и јесте дефиниција храбрости. Суочити се са немогућим шансама, не зато што очекујемо победу, већ зато што је борба за узвишене идеале правде и истине важнија од сваког страха.

8.1 Сцена испред затвора

Мада је од самог тренутка када је прихватио овај случај Атикус трпео огроман притисак друштвене средине да се конформише утврђеним стандардима понашања, ноћ уочи суђења Тому Робинсону је била можда и најдраматичнија за Атикуса и његову породицу.

Атикус је предосећао опасност јер га је и шериф Тејт упозорио да је чуо гласине како се неки грађани у Мејкомбу спремају да преузму правду у своје руке и сами пресуде Робинсону. Зато је рекао деци за вечером да мора нешто да обави, пожелео им лаку ноћ, а затим се колима одвезао према граду. Међутим, Џем је од оца наследио исту проницљивост и моћ запажања па је и сам слутио зло, те је одлучио да се ишуња из куће и оде до малог притвора у ком је Том требао да проведе ноћ док чека суђење. Са Џемом су пошли Дил и Скаут.

Баш као што је Џем и предосећао, Атикус је био испред затвора. Њихов отац је био понео продужни кабл са сијалицом, наместио је пред вратима столицу, седео на њој и читао новине. На упорно Скаутино запиткивање шта траже ту, Џем је одахнуо са олакшањем, рекао да је све у реду и таман је хтео да крене кући када су се пред зградом паркирала четири аутомобила, а онда су угледали сеновите силуете велике групе мушкараца који су изашли из кола. Атикус је смирено сложио новине, спустио их поред себе и погледао према придошлицама као да их је очекивао. На његову смирену опомену да је шериф са својим заменицима у близини, једна од сенки се насмејала и рекла му да је шериф добио лажну дојаву о ловокрадицама у шуми и да се неће вратити у град пре свитања. Кад је један дубоки глас рекао да та чињеница мења ствари, Атикус га је само упитао да ли је сигуран у то.

Овде треба обратити пажњу на то како роман приказује Атикуса а како гомилу која се окупила да линчује оптуженог. Атикус је личност, препознајемо га по имену и лику, налази се обасјан светлом сијалице која гори у ноћи. Зато што одбија да се повинује друштвеним нормама у које не верује, Атикус је представљен као личност. Насупрот њему је руља која је описана следећим речима: „Појединачно и у групама од по двоје, мушкарци су изашли из кола. Сенке су добиле облик када је светлост обасјала силуете које су се кретале према вратима затвора.“¹²

¹² „In ones and twos, men got out of the cars. Shadows became substance as light revealed solid shapes moving toward the jail door.“ (Lee 2006: 154)

Људи који су дошли да се супротставе Атикусу и да линчују невиног човека само због боје његове коже нису описани као личности већ као појаве. Роман их назива сенкама и силуетама. И побуде које их ту доводе су мрачне. Њих води мржња, подстрекивана алкохолом и традиционалним дискурсом који Афроамериканце представља као претњу расној хијерархији. Када се обраћају Атикусу, ни у једном тренутку говорници нису означени именима. Ово није намера романа да дехуманизује припаднике хегемонског маскулинитета већ пре констатација да су ови људи својим слободним избором да слепо следе директиве такозване елите – односно доминантног маскулинитета – изгубили ону уникатност која одликује људска бића. Изабрали су да постану сенке, док Атикус стоји обасјан светлошћу. Дихотомија између светлости и таме у америчком роману представља манихејску поделу на добро и зло (Dojčinović-Nešić, 2007) и акцентира да је *Убийци и њиху рујалицу* романтични роман а Атикус романтични херој.

Сукоб Атикуса и руље испред затвора је и сукоб двају облика маскулинитета (в. поглавље 3 овог рада). Чињеница да су Атикусови противници као део гомиле деиндивидуализовани додатно појачава деструктивност овог облика маскулинитета. Насупрот њима је Атикус Финч, оличење моралног маскулинитета заснованог на племенитости, храбрости и ненасиљу. Он не користи физичку силу, али је бескомпромисан када је у питању одбрана правног и етичког поретка.

Ситуације се компликује када малена Скаут лоше процењује ситуацију па се отима од Џема и утрчава кроз гомилу до Атикуса. За њом стижу Џем и Дил. Док се пробија, Скаут примећује да руља одише мирисом вискија. На њено изненађење, када се нађе код Атикуса и погледа око себе, не препознаје лица људи. Сада бележимо и прву дозу страха код Атикуса када је угледао своју децу окружену руљом: „Атикус устаде са столице, али се кретао споро, попут старца. Спустио је новине пажљиво и поравнао их полако прстима који су подрхтавали.“¹³

Атикус је у овој сцени уплашен. И управо због овог страха он и јесте херој. Људи који су га опколили су бројчано јачи, а ипак су дошли пијани јер нису имали довољно храбрости да злочин на који се спремају почине трезни. Атикус не тражи храброст у алкохолу. Он осећа страх,

¹³ „Atticus got up from his chair, but he was moving slowly, like an old man. He put the newspaper down very carefully, adjusting its creases with lingering fingers. They were trembling a little“ (Lee 2006: 155)

признаје га као нешто што је стварно, нешто што је природно, а онда доноси свесну и слободну одлуку да уради оно што је исправно. Управо је то права дефиниција храбрости коју смо видели код госпође Дубоуз, оне храбрости коју је Атикус желео да покаже свом сину – да се суочимо са оним што нас плаши, да не одступимо због тог страха, него да вођеним циљем који је вредан борбе и жртве истрајемо и надјачамо страх. Атикус није те ноћи дошао пред хелију Тома Робинсона зато што се не плаши. Дошао је да заштити невин људски живот.

Тензије расту док Атикус покушава да убеди Џема да оде кући и поведе са собом Скаут и Дила, међутим Џем одбија да остави оца јер је свестан шта ће се догодити. Поред очеве проницљивости, наследио је од њега и храброст. У тренутку када напетост досеже врхунац, дешава се изненадни преокрет. Скаут, која у својој дејој безазлености не схвата озбиљност ситуације, одједном у мору сенки препознаје једно лице – господина Канингема, оца њеног школског друга Волтера. Сетивши се како ју је Атикус увек учио да према људима треба да буде културна и да се труди да се увек осећају добродошло, девојчица почиње да чаврља са огромним мушкарцем који се у нелагоди премешта са ноге на ногу. Након што га Скаут неколико пута упита да ли је се сећа, он климне ћутећи главом, а Скаут почне безазлено да му прича о његовом сину Волтеру, како је у њеном одељењу и да је јако добар дечак. Скаут замоли господина Канингема да поздрави Волтера и почне да прича са њим о једној парници око које му је Атикус помогао, када наједном схвати да сви око ње ћуте и гледају право у њу. И Атикус и Џем и господин Канингем и сви окупљени људи. А онда се дешава нешто изузетно:

Атикус није ништа говорио. Погледала сам око себе и према господину Канингему чије лице је било подједнако безизражајно. А онда је урадио нешто необично. Чучнуо је и ставио ми руке на рамена.

„Рећи ћу му да си га поздравила, млада дамо“, казао је.

Онда се усправио и махнуо својом огромном руком. „Разлаз“, викнуо је. „Идемо, момци“.¹⁴

Вилијам Блејк је у својим *Песмама о невинојсти и искуству* учио да невиност не може да преживи додир са искуством и да, иако нам је искуство неопходно, њега истовремено морамо и да се прибојавамо јер

¹⁴ „Atticus said nothing. I looked around and up at Mr. Cunningham, whose face was equally impassive. Then he did a peculiar thing. He squatted down and took me by both shoulders.

‘I’ll tell him you said hey, little lady,’ he said.

Then he straightened up and waved a big paw. ‘Let’s clear out,’ he called. ‘Let’s get going, boys’“ (Lee 2006: 157–158)

што имамо више искуства, то имамо мање невиности, а самим тим и мање онога што нас чини људским бићима.¹⁵ *Убийици и њихову рујалицу* у овој сцени показује нешто што је јако дирљиво а то је тренутак када дечја невиност врати са границе безумља тврде и сурове мушкарце који се спремају на насиље. У тренутку када је руља одустала од линча и када се све очи упиру у Скаут, силуете око ње добијају лица и постају људи. Она их идентификује као појединце јер су се окренули од мржње којој их је учио друштвени поредак и сада чак може да види њихова лица јер их обасјава светлост.

8.2 Сцена у судници

Догађај који је у сцени испред затвора описан је био инспиративан. Ту је читалац гледао како правда тријумфује над мржњом. Ипак, да овакве победе нису увек правило показало је оно што се наредног дана десило у судници.

Атикус је храбро, одлучно и аргументовано бранио Тома Робинсона. Унакрсним испитивањима је доказао не само да је прича Мајеле Јуел неистинита већ је наговештено и да је девојка трпела сексуално насиље од стране свог оца, Боба Јуела. Боб Јуел и Атикус представљају савршене антагонисте у овом роману. Атикус се бори за правду, за оно у шта верује. Боб Јуел је толико дегутантно биће да га презире чак и порота која је гласала за његову верзију догађаја.

Ипак, људи попут Боба Јуела спадају у припаднике хегемоног маскулинитета и постоје јер доминантни маскулинитет то допушта. У опису Јуела се констатује: „Није било те школске инспекције која је могла да натера њихово многобројно потомство да дође у школу“.¹⁶

Боб Јуел је идеалан представник маскулинитета о каквом Мекадамс и Кимел говоре (в. поглавље 3 овог рада). Чињеница да је његова кћерка пожелела црнца је тежак ударац за његов друштвени статус, и он се не устручава да употреби све могуће мере да би спрао љагу са свог имена. На суду чини кривоклетство како би се обрачунао са представником подређеног маскулинитета Томом Робинсоном (в. поглавље 3 овог рада). Поред овога, он код куће физички и сексуално злоставља своју кћерку Мајелу. Мада суђење Тому Робинсону долази у први план у роману, подједнако је битан и однос хегемоног маскулинитета овог периода и према женама. Конел каже да овај тип маскулинитета има потребу првенствено да своју надмоћ испољи

¹⁵ L. B. „Blake's Songs of Innocence and Experience“. The British Museum Quarterly, 1933, br. 7(3), 65–66

¹⁶ „No truant officer could keep their numerous offspring in school“ (Lee 2006: 173)

кроз доминацију над женама што се манифестује кроз „ауторитет, контролу ресурса и сексуалну доминацију“.¹⁷ За Боба Јуела, право на Мајелу је његова патријархална дивиденда (в. поглавље 3 овог рада), и у тренутку када она покаже жељу за Томом Робинсоном, он то у својим очима види као њену побуну против његове супремације, али и Томов покушај узурпације Јуеловог положаја.

Поставља се питање за размишљање да ли елита заиста нема моћ да надјача једног Боба Јуела или једноставно нема интереса да то уради. Боб Јуел, мада насилан, примитиван, и човек који је дегутантан целокупном свом окружењу, није претња друштвеном поретку јер не тежи његовој промени, већ својим деловањем заправо репродукује постојеће односе моћи (Connell 2005). Зато се стиче утисак да доминантни маскулитет и не улаже претеране напоре да натера Јуела да школује своју децу нити загледа шта се дешава у његовој кући када се спусти мрак и врата затворе. С друге стране, људи попут Атикуса Финча својим моралним интегритетом и утицајем на заједницу ремете устаљени поредак јер осећају да он није заснован на моралним и етичким принципима, па тиме постају и опасни по елиту која обликује овај хегемони модел (Connell and Messerschmidt 2005).

Видимо какав ефекат има постојање човека какав је Атикус Финч на окружење. Пред затвором, када се Скаут обратила господину Канингему, до њега је допрела њена дечја невиност и он је одбио да почини злочин мотивисан мржњом. Када се шериф сукобио са бесним псом, предао је оружје Атикусу – без обзира што је тим чином ослабио свој статус у мушкој хијерархији доминантности – јер је био свестан да ако промаши, може да убије некога од Радлијевих. Госпођа Дубоуз је за Џемову пажњу и Атикусову веру у њу послала дечаку једну савршену камелију као последњу успомену.

Боб Јуел је један од ретких људи до којих Атикус није успео да допре. Свесно је оптужио Тома Робинсона за злочин који овај није починио знајући да га чека смртна казна. Његови синови одрастају у беди и сиромаштву, а кћерка трпи злостављање. Што се њега самог тиче, Боб Јуел нема никаквих амбиција да напредује на друштвеној лествици, савршено му одговара баш то место на ком се налази. Оно мало новца што заради троши на алкохол, бави се физичким пословима па је снажан, на сваку претњу реагује агресивно и насиљем, тако да Боб Јуел испуњава у потпуности зацртани архетип ‘мушкарчине’. Све ово га чини Атикусовим антиподом.

¹⁷ „In everyday life, this is expressed in) authority, control of resources, and sexual dominance“ (Connell 2005: 77)

А насупрот њему, достојанствени и племенити Атикус – посебно када га замислимо као Грегори Пека – стоји као светионик праведности и честитости на кога можемо да се ослонимо да ће одагнати таму.

Након што је порота, упркос Атикусовој херојској борби, прогласила Тома Робинсона кривим, након што је разочарани Џем почео да плаче а Скаут као у стању контузије отупело посматрала судницу са балкона, Атикус је устао, покупио папире са свог стола и сложио их у актенташну, ставио руку Тому на раме и прошапутао му нешто, а затим смирено и правог погледа кренуо кроз пролаз између клупа према излазу. И даље ошамућена, Скаут је гледала према Атикусу када је осетила додир на руци. Осврнула се а свуда око ње на балкону окупљени црнци су устајали и посматрали њеног оца. Велечасни Сајкс јој је прошапутао: „Госпођице Џин Луиз, устани. Твој отац пролази.“¹⁸

9. Племенити мушкарац и хегемони маскулинитет

Када говоримо о архетипу племенитог мушкарца у *Убијти ићи-цу рујалицу*, читаоцу је сигурно прва асоцијација Атикус, баш као што је типични представник хегемоног маскулинитета Боб Јуел. Међутим, роман овде врши недвосмислен обрачун са вредносним системом који Јуел представља – али овај пут то није учињено преко Атикуса.

Лето је прошло, а са смрћу Тома Робинсона деловало је као да су се ствари вратиле у нормалу за становнике Мејкомба. Скаут и Џем су често пролазили поред куће Радлијевих и са носталгијом се присећали како су се некад плашили Артура Радлија који је у Мејкомбу био познатији као ‘Бу’.

Једне касне вечери Скаут и Џем су били у школи зато што је Скаут играла улогу у школској представи. Носила је костим шунке и требало је да се на одређени знак појави на бини. Нажалост, малена Скаут се успавала, па кад су је упорно прозивали није изашла, а онда се тргла из сна па изјурила на бину док је госпођа Мериведер држала завршни говор и направила је пометњу, на општи смех публике.

Постиђена Скаут је одбила онда да скине костим и није желела да иде кући док се сви не разиђу, па је Џем остао са њом да јој прави друштво. Када су кренули кући, у школском дворишту био је мрки мрак, једино је Скаутин костим шунке светлуцао. Док су корачали, Џему се учинило да чује неко шуштање иза њих, али сваки пут када би застали да боље послушају, шуштање је престајало.

¹⁸ „Miss Jean Louise, stand up. Your father’s passin’.“ (Lee 2006: 216)

Деца су почела да се плаше. Међутим, таман када су помислили да су стигли на безбедно јер су дошли до ивице школског дворишта, када су се налазили испод једног великог храста чије су гране прелазиле у двориште Радлијевих, поново су чули кораке иза себе, али овога пута када су застали, кораци иза њих се нису зауставили. То је био Боб Јуел.

Џем је повикао из све снаге да Скаут бежи и она је направила један корак, али су је одједном Јуелове снажне руке из мрака шчепале и почеле да мрве костим око ње. Метална конструкција у костиму је зацвилела под том снагом, а онда је наједном метал зашкрипао када је нападач покушао да у Скаут зарије нож. Само захваљујући металном оквиру око себе, Скаут је остала недирнута. Џем се бацио на Јуела, али тринаестогодишњи младић није био дорастао одраслом мушкарцу. Јуел га је лако савладао, бацио на земљу и сломио му руку, а Џемов врисак се проломио кроз глуву ноћ. У очајничком покушају да заштити брата, Скаут се залетела у Јуела и ударила у његов стомак. „Стомак му је био мекан, али руке су му биле попут челика. Полако је истискивао ваздух из мене. Нисам могла да се померим.“¹⁹

Али у том тренутку Артур Радли је изронио из ноћи. Муњевито је шчепав Јуела и тако снажно га бацио уназад да је замало и Скаут полетела заједно са њим. Скаут је чула иза себе звуке борбе, а онда је један од бораца оштро удахнуо и сручио се на земљу. Боб Јуел је био мртав. Артур Радли је подигао непомичног Џема и не говорећи ни речи, понео га према Атикусовој кући, а Скаут је ишла за њим.

Ова сцена борбе је изузетно симболична из више разлога, али овде је преко Артура задат коначни ударац хегемоном маскулинитету америчког југа из међуратног периода. Ова сцена описује колико је стереотипна дефиниција мушкарца и мужевности пре свега непотпуна а затим и нетачна.

Прво, Боб Јуел је децу напао пијан, што је чињеница коју констатује шериф Тејт након што га је Атикус позвао. Баш као када се Атикус трезан суочио са пијаном руљом испред затвора, тако је и сада Јуелу био потребан алкохол да му да храброст да почини злодело на које се спремао. А као што је више пута наглашено, бити храбар не значи не осећати страх већ донети свесну одлуку да се тај страх превазиђе зарад циља коме се стреми. Јуел није имао ту храброст. Насупрот њему, у овој сцени је Артур Радли. Артур није био пијан, он је једноставно у својој кући зачуо повике деце коју је волео као своју и схватио је да им је помоћ потребна. Сигурно је да

¹⁹ „His stomach was soft but his arms were like steel. He slowly squeezed the breath out of me. I could not move.“ (Lee 2006: 267)

је осетио страх у том тренутку иначе не би изјурио из куће наоружан кухињским ножем. Али животи Џема и Скаут били су важнији од страха и Артур је донео свесну одлуку да је његов страх небитан.

Затим, Јуел је изузетно снажан мушкарац. Знамо да се бавио физичким пословима а и нараторка описује да су његове руке које су је гушиле биле снажне попут челика. А Артур Радли га је физички надјачао. Не само што га је снажно отргнуо од Скаут, већ се суочио са њим и у борби ножевима. Двобој ножевима се међу урођеницима Северне Америке и ловцима Дивљег запада практиковао као највиши доказ храбрости и вештине. Победити противника у борби ножевима био је изузетан ратнички подвиг. А у овом двобоју није изгубио Артур Радли, кога нараторка описује следећим речима када га је видела у својој кући:

Лице му је било бледо баш као и његове руке, само је једна сенка почивала на његовој истуреној бради. Образи су му били упали; имао је широка уста; на слепоочницама је имао плитка, скоро не приметна удубљења, а његове сиве очи су биле толико безбојне да сам помислила да је слеп. Коса му је била мртва и танка, готово као паперје на глави.²⁰

Артур Радли се не уклапа у традиционални стереотип правог мушкарца. Када амерички филмски редитељи бирају глумца који ће играти Супермена, човек Артуровог физичког изгледа не узима се у разматрање. Због своје тужне животне приче, Артур је постао само сенка која се склања од спољног света. Док Атикус, кога у филмској адаптацији игра Грегори Пек, делује стасито мада уздржано, Артур Радли нема тај ефекат на посматрача. Али када су морални и карактерни квалитети у питању, Артур ту стоји раме уз раме са Атикусом. Због тога је више него прикладно што човек који је спасао животе Џему и Скаут носи име легендарног британског краља Артура, симбола храбрости о којем су вековима приповедане приче.

Порука коју роман победом Артура над Јуелом шаље је да врлина није нешто што је урођено, а самим тим ни нешто што једна врста људи или један пол инхерентно или имају или немају. Храброст која је можда и највећа врлина од свих је свесна одлука да постоји нешто за шта се вреди борити и за шта се вреди жртвовати.

²⁰ „His face was as white as his hands, but for a shadow on his jutting chin. His cheeks were thin to hollowness; his mouth was wide; there were shallow, almost delicate indentations at his temples, and his gray eyes were so colorless I thought he was blind. His hair was dead and thin, almost feathery on top of his head.“ (Lee 2006: 275)

10. Закључак

Лик Атикуса Финча у роману *Убийи ийицу рујалицу* показује да морални херој у књижевности није само фиктивна фигура, већ и културни модел који преиспитује доминантне друштвене обрасце. У контексту теорије маскулинитета, Атикус се појављује као алтернатива хегемоном моделу мушкости који је на америчком Југу почетком 20. века био тесно повезан са расизмом, класном неједнакошћу и патријархалним нормама. Док Боб Јуел представља насилни и опресивни облик доминантне мушкости, Атикус је пример другачијег, етички заснованог и морално доследног модела, који показује да маскулинитет може бити артикулисан и кроз одговорност, хуманост и принципијелност (Connell 2005).

Овај контраст има шири значај за књижевну и друштвену анализу. Наиме, роман сугерише да литерарни ликови могу деловати као културни прототипови који истовремено одражавају и преиспитују друштвене хијерархије. У том смислу, *Убийи ийицу рујалицу* нуди аналитички оквир који се може примењивати у интердисциплинарним истраживањима – од студија рода (Connell and Messerschmidt, 2005) преко анализа расне сегрегације (Williamson, 1984), до социолошких истраживања културних образаца у историјским епохама (Hooks, 1981).

Теоријске импликације оваког читања упућују на потребу за даљим истраживањем начина на који се у књижевности обликују идеали мушкости и како они могу бити инструмент у разумевању динамике отпора и репродукције друштвених неправди. Тако се лик Атикуса Финча може посматрати не само као литерарна конструкција већ и као аналитичка категорија корисна за интерпретацију историјских и културних процеса. Управо у тој могућности да повежемо књижевну фикцију са историјским искуством лежи трајна вредност овог романа и потенцијал за даље интердисциплинарне анализе родне, расне и класне сегрегације.

Литература:

- Alexander, Michelle, *The New Jim Crow*. New York: The New Press, 2010.
- Bedford, Nancy. *Moral Agency and Masculinity in To Kill a Mockingbird*. New York: Routledge, 2009.
- Blagojević Hughson, M. *Muškarci u Srbiji – Druga strana rodne ne/ravnopravnosti*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 2017.

- Caplan, Beverly. „Patriarchy in Maycomb: Gender and Power in Harper Lee’s Novel,“ *Southern Literary Journal* 35, 2 (2003): 45–62.
- Christian, Barbara. „Trauma and Recovery in *To Kill a Mockingbird*“, *American Literature* 61, 3 (1989): 459–472.
- Connell, Raewyn, *Gender and Power*. Sydney: Allen and Unwin, 1987.
- Connell, Raewyn, *Masculinities*. 2nd ed. Berkeley: University of California Press, 2005.
- Connell, Raewyn W. and James W. Messerschmidt, „Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept“, *Gender & Society* 19, 6 (2005): 832–836.
- Dojčinović-Nešić, Biljana. *Kartograf modernog sveta – Romani Džona Apdajka*. Beograd: Filološki fakultet, 2007.
- Foca Anna, Laura Fine, „To Kill a Mockingbird, Novel by Lee“. *Britannica*. Poslednji pristup April 25, 2023. <https://www.britannica.com/topic/To-Kill-a-Mockingbird>, n.d..
- Frye, Northrop, *Anatomy of Criticism: Four Essays*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1957.
- Hooks, Bell. *Ain’t I a Woman: Black Women and Feminism*. Boston: South End Press, 1981.
- Johnson, Claudia D, *To Kill a Mockingbird: Threatening Boundaries*. New York: Twayne, 1994.
- Johnson, Claudia D. and Rebecca Kazanjian, *Harper Lee’s To Kill a Mockingbird: New Essays*. New York: Routledge, 2007.
- Kimmel, Michael, *Manhood in America: A Cultural History*, Oxford: Oxford University Press, 2012.
- Kuta, Sarah, „Gregory Peck’s ‘To Kill a Mockingbird’ Script Goes to Auction“. *Smithsonian Magazine*. 10 February, 2023. Pristupljeno 22. marta 2025. <https://www.smithsonianmag.com/smart-news/gregory-peck-to-kill-a-mockingbird-harper-lee-auction-180981612/>.
- L.B. „Blake’s Songs of Innocence and Experience.“ *The British Museum Quarterly* 7, 3 (1933): 65-66. doi:<http://www.jstor.org/stable/4421435>.
- McAdams, Richard H. “Empathy and Masculinity in Harper Lee’s *To Kill A Mockingbird*“. *Public Law and Legal Theory Working Papers* 539 (2015): 239-261.
- Lee, Harper, *To Kill a Mockingbird*. New York: Harper Perennial Modern Classics, 2006.
- Shackelford, Dean. „The Female Voice in *To Kill a Mockingbird*: Narrative Strategies in Film and Novel“, *Mississippi Quarterly* 50, 1 (1997): 101-113.
- Shields, Charles J, *Mockingbird - A Portrait of Harper Lee*. Waterville, Maine: Thorndike Press, 2006.

- To Kill a Mockingbird. Reditelj Robert Mulligan. Universal City, California: Universal Pictures, 1962. Prime Video.
- Williamson, Joel. *The Crucible of Race: Black-White Relations in the American South since Emancipation*. New York: Oxford University Press, 1984.
- Woodward, C. Vann. *The Strange Career of Jim Crow*. London: Oxford University Press, 2002.

Milan Sredojević
University of Belgrade
Faculty of Philology

Original Scientific Paper

Masculinity in the Novel *To Kill a Mockingbird*

The purpose of this paper is to delve into the questions of masculinity and what it is that constitutes *a real man*. The paper will contrast hegemonic masculinity as constructed by societal norms and which is exemplified in various representatives across the novel with the archetype of the noble man who the author embodies in the character of Atticus Finch. It will further be shown that the author's noble man is not only superior to the typical macho man even by the standards set by hegemonic masculinity, rather that he also is far more versatile and complete as a person – in other words, the noble man is the ideal man. The noble man can do anything the macho man does, and he can do it better. Atticus demonstrates this when it is revealed that he is the finest marksman in the Maycomb County. Arthur Radley defeats Bob Ewell in single combat at the end of the novel, saving the lives of Jem and Scout in the process. Hegemonic masculinity teaches us that a real man is a warrior. Harper Lee's ideal men are also warriors for they best the representatives of hegemonic masculinity in every encounter. Her ideal man is also an intellectual. Atticus is educated and knowledgeable, an expert in the field of law, and he defends Tom Robinson in court eloquently and factually. The ideal man that Harper Lee advocates is a man of superior physical skills and superior intellect. But even more than that, he is also an inspiration for his kindness, gentleness, compassion, and virtue. The final thing that the paper will demonstrate is that such a man is not too unrealistic to exist. He does feel fear and pain, but he chooses the path of courage and virtue regardless of the fear. Even more than that, through the analysis of selected scenes from the viewpoint of masculinity studies, the paper demonstrates that the figure of the moral hero Atticus Finch is not only a fictional character, but rather a cultural model that challenges societal patterns. For Atticus, the values that he defends are something real, they carry

weight and are deeply rooted in his identity, whereas for the opposing side they represent imposed behavioral norms that no one really believes in but everyone uses because they continue to function.

Keywords: masculinity, hegemonic masculinity, the noble man, Harper Lee, the ideal man

Примљено 7.7.2025.

Одобрено 30.9.2025.